

ویژگی‌های رمضان و آداب روزه‌داری

عبدالعزیز قاضی‌زاده (مذهب: شافعی - استان فارس)^۱

چکیده

ماه مبارک رمضان ارزشمندترین مقطع زمانی در طول سال است که خداوند روزه گرفتن را بر مسلمین واجب نموده است و بر اساس احادیث نبوی هر عبادت در این ماه ثواب هفتصد برابر نسبت به سایر ماه‌ها را دارد. اوج این عظمت را می‌توان در شب قدر مشاهده نمود که قرآن آن را برتر و بهتر از هزار ماه دانسته است، از این رو شناخت اهمیت و ارزش این ماه

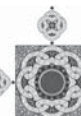
برای آمادگی روحی بسیار ضروری است.

این مقاله بر آن است تا ضمن بیان ویژگی‌ها و ارزش و قداست رمضان، به بیان آداب روزه‌داری بپردازد و خواهران و برادران مسلمان را با آن آشنا نماید.

مقدمه

ماه مبارک رمضان ماه خیر و برکت، ماه نزول قرآن، ماه مغفرت و آمرزش، ماه جود و

کرم، ماه بخشش و نیکوکاری، ماه ایثار و از خود گذشتگی، ماه جهاد و کوشش، ماه سعی و تلاش، ماه رحمت و سازندگی و ماه صیافت الله است. رمضان ماه تهذیب نفس، کسر شهوت، غلبه و چیره شدن بر نفس، ماه صبر و استقامت و بالاخره ماه خودسازی و اصلاح جامعه است. این ماه دانشگاه انسان سازی است؛ بله رمضان دانشگاه علمی و عملی، آموزشی و پرورشی و تربیتی و اصلاحی است.

تلاوت قرآن، حضور به موقع در نمازهای پرفیض جماعت، مشارکت در نمازهای تراویح و قیام، شرکت در کلاس‌های آموزشی ویژه رمضان، حضور در مجالس معنوی روح‌افزای مولودخوانی، تشکیل جلسات قرآن‌خوانی دوره‌ای در مساجد و مراکز دینی و منازل، از مهم‌ترین برنامه‌های رمضان است که شخص مسلمان خود را به درگاه احدیت مقرب می‌سازد.

«مَنْ أَدْرَكَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهُ وَ مَاتَ أَبَعْدَهُ
اللَّهُ فَقُلْ آمِينَ فَقُلْتُ آمِينَ»^۲

کسی که رمضان را درک نماید و سبب آمرزش گناهانش نگردد، و از دنیا بدون استفاده از ماه مبارک رمضان برود، خداوند او را از رحمتش دور گرداند؛ جبریل گفت: بگو آمین، گفتم آمین»^۲.

بشارت به قدوم رمضان

رسول اکرم (ص)، اصحاب و یاران گرامی خود را به قدوم رمضان و آمدن آن بشارت می‌داد و می‌فرمودند: رمضان ماه پر خیر و

برکت در راه است، خداوند متعال روزه‌داری این ماه را بر شما ای امت اسلام، فرض و واجب نموده، شبی در رمضان وجود دارد که ثواب و پاداش عبادت یک شب آن بهتر از ثواب و پاداش هزار ماه است، کسی که از ماه رمضان محروم گشت بی‌گمان از همه خوبی‌ها محروم گشته است.^۳

و نیز فرمودند: چون رمضان آید، دروازه‌های بهشت گشوده و دروازه‌های دوزخ بسته گردد و شیاطین به زنجیر کشیده می‌شوند.^۴

رمضان، میدان مسابقه در اعمال نیک

پیامبر عظیم‌الشان اسلام (ص) بهترین اسوه و الگو برای امت اسلامی است. آن حضرت (ص) بخشنده‌ترین انسان‌ها بود. راوی می‌گوید: رسول الله (ص) در ماه مبارک رمضان بر جود، کرم، احسان، نیکوکاری، بخشش و صلح‌رحم خود می‌افزودند و جود و کرمش فراگیرتر از باد وزنده بود؛ و نیز در ماه مبارک رمضان قرآن را با جبرئیل (ع) مرور می‌کردند و در آخرین رمضان عمر شریفش دو بار قرآن کریم را با جبرئیل (ع) مرور کردند.^۵

مرور قرآن یعنی قرآن‌خوانی دوره‌ای که چند نفر با هم به ترتیب، قرآن می‌خوانند و دیگران استماع می‌کنند. خوشبختانه این شیوه قرآن‌خوانی هنوز در بسیاری از مساجد بلاد اسلامی پررنگ و به قوت خود باقی است هر چند در بعضی از مساجد کم رنگ و یا متأسفانه متروک شده است.

رمضان باعث کفاره گناهان

رمضان مانند حج و عمره و نماز جمعه و جماعت سبب آمرزیده شدن گناهان می‌شود. در حدیث صحیح آمده است: خواندن نمازهای پنج‌گانه با جماعت و حضور در نماز جمعه و عمره تا عمره آینده و رمضان تا رمضان آینده... باعث کفاره گناهان کوچک انسان می‌گردد.^۶ البته گناهان بزرگ با توبه نصوح بخشوده می‌گردد.

ثواب روزه بی‌نهایت مضاعف

در حدیث قدسی^۷ آمده است: تمام کردار بنی‌آدم چند برابر می‌گردد؛ هر حسنه‌ای بین ده تا هفتصد برابر پاداش داده می‌شود به جز روزه که بی‌نهایت مضاعف می‌گردد؛ چون روزه عبادت ویژه‌ای است که به خدا وابسته و تنها خداوند متعال از حالت روزه‌دار مطلع و آگاه است.^۸ از این رو خداوند متعال فرموده است: روزه‌دار به خاطر رضایت من، آب و غذا را ترک کرده است، پس پاداش روزه‌اش به خود من بر می‌گردد، و بر حسب نیت پاک و اخلاص او، ثواب روزه‌اش بی‌نهایت مضاعف می‌گردد.^۹ در حدیث دیگری آمده: کسی که با انگیزه ایمانی و اخلاص عمل، رمضان را روزه بگیرد، گناهان گذشته او بخشوده می‌شود.^{۱۰}

روزه حقیقی

روزه تنها ترک خوراک و آب نیست، بلکه روزه شرعی و حقیقی و قانونمند اسلامی همان روزه‌ای

است که به اضافه ترک آب و غذا، یک انقلاب درونی که سازندگی دارد در شخص روزه‌دار ایجاد گردد و خود را از هر نوع آلودگی و گناه دور سازد و به عبارت دیگر روزه‌ای همراه با ترک غذا و آب از تمام گناهان، نافرمانی‌ها، آزارها و... دست بشوید و تمام اعضای او روزه‌دار باشد، چنین روزه‌ای مقبول درگاه حق تعالی قرار می‌گیرد، و ثواب بی‌نهایت برای روزه‌دار محقق می‌گردد.

در حدیث صحیح آمده است: آن کس که در هنگام روزه‌داری گفتار حق را رها کند و گواهی ظالمانه بدهد، روزه او مورد قبول درگاه حق تعالی قرار نگیرد و خداوند متعال حرجی برای او نمی‌بیند که خوراک و آب را رها کند، چرا که حقیقت روزه مقصود است نه نخوردن و نیاشامیدن.^{۱۱} بنابراین روزه حقیقی روزه‌ای است که بازدارنده و سازندگی داشته باشد و چنین روزه‌ای که سازندگی دارد، ثواب و پاداش بسیاری دارد.

قداست رمضان

رمضان بهار عمر و بهترین فرصت مناسب برای اصلاح خود و جامعه اسلامی است که کلیه مکلفان به طور مشترک به عبادت روزه مشغول و برای کسب معنویات و جبران گذشته بسیج و هماهنگ می‌شوند، مسلمانی که نسبت به رمضان دید منفی داشته باشد و از برنامه‌های ویژه این ماه پر خیر و برکت فاصله بگیرد و حتی با کمال جرأت در انتظار عمومی تظاهر به روزه‌خواری کند، مثل اینکه به زبان حال خود می‌گوید: ای ملت

مسلمان من از شما جدا و بی‌زار گشته‌ام و با این شعار ننگین علیه خود اعلام جنایت و جرم می‌کند. این امر مستوجب تعزیر و عقوبت است. بر مسئولان لازم است که به طور جدی با چنین منکراتی مبارزه کنند و بر فرد فرد مسلمان واجب شرعی است که در ریشه‌کن کردن منکرات، حکومت اسلامی را یاری کنند.

ویژگی‌های ماه مبارک رمضان

۱. ماه مبارک رمضان ویژگی‌هایی دارد که به مهم‌ترین موارد آن اشاره می‌کنیم:
۱. از بین دوازده ماه سال تنها «رمضان» در قرآن کریم ذکر شده است.
۲. رمضان مختص امت اسلامی است.
۳. ثبوت هلال رمضان نسبت به روزه‌داری با یک شاهد عادل، ممکن است، در صورتی که برای ثبوت ماه‌های دیگر و یا ثبوت رمضان نسبت به غیر روزه حداقل دو شاهد عادل لازم است.
۴. مضاعف شدن ثواب روزه رمضان و هر روزه مستحب دیگر.
۵. استغفار فرشتگان برای روزه‌داران تا هنگام افطار.
۶. مستحب بودن نماز ویژه رمضان به نام نماز تراویح.
۷. گشوده شدن دروازه‌های بهشت و بسته شدن دروازه‌های دوزخ و به زنجیر کشیده شدن شیاطین در ماه رمضان.
۸. آراسته شدن بهشت و اعلام آمادگی آن

- برای پذیرایی از روزه‌داران هر ساله در ماه مبارک رمضان صورت می‌گیرد.
۹. وجود شب قدر در شب‌های رمضان.
۱۰. وجوب پرداخت زکات فطر از خصایص و ویژگی‌های رمضان است.

سنت‌های روزه

برای روزه‌دار سنت است موارد زیر را رعایت نماید:

۱. تناول غذای سحر و تأخیر در آن هر چند دیرتر باشد بهتر است تا میان سحری و اذان صبح فاصله زیاد نباشد که به خواب رود و از نماز جماعت صبح محروم گردد.
۲. تعجیل در افطار بعد از غروب کامل آفتاب.
۳. افطار کردن بر چند دانه رطب یا خرما.
۴. خواندن دعای افطار:
 «اللَّهُمَّ لَكَ صُومْتُ وَ عَلَيَّ رِزْقَكَ أَفْطَرْتُ، وَ بِكَ آمَنْتُ وَ عَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ذَهَبَ الظَّمَأُ، وَ أَبْتَلَيْتِ العُرُوقُ، وَ تَبَّتِ الأَجْرُ ان شاء الله خدایا برای تو روزه گرفتم و بر روزی تو افطار کردم و به تو ایمان آوردم و بر تو توکل کردم. تشنگی از بین رفت و رگ‌ها سیراب شد و به خواست خدا پاداش ثابت گردید»^{۱۲}
۵. پرهیز از چیزهایی که با اهداف روزه مغایرت دارد مانند:
 غیبت، خبرچینی، سخن بیهوده و... زیرا این اعمال در همه حالت حرام است و شایسته نیست روزه‌دار ثواب عبادت روزه‌اش را با

- دروغ، غیبت، و... باطل و ناقص سازد.
۶. احسان و صدقه دادن به خویشاوندان مستحق، همسایگان، فقرا، مسکینان و...
۷. مشغولیت به کارهای نیک، دانش‌اندوزی، تلاوت قرآن، یاد خدا و صلوات بر پیامبر و آل اطهار و یاران برگزیده و راستینش.
۸. اعتکاف یا ماندن در مسجد به قصد طاعت و عبادت.

آداب روزه

- شخص مسلمان برای دستیابی بیشتر و بهتر به معنویات، لازم است که خود را کاملاً برای روزه‌داری آماده کند. با رعایت نکات زیر بهتر می‌توان این آمادگی را به دست آورد:
۱. آمادگی کامل برای روزه‌داری، یعنی به بهانه‌های مختلف مانند: تمارض، خود را به مریضی زدن و با اظهار کسالت و ناراحت خود را از نعمت‌های روزه‌داری محروم ننماید.
 ۲. احکام فقه و روزه را دقیقاً فرا گیرد و در کلاس‌های درس که در شب‌های رمضان تشکیل می‌گردد، شرکت نماید تا روش صحیح روزه‌داری را بداند و بدان عمل نماید.
 ۳. اعتکاف و حضور در نمازهای پنج‌گانه و شرکت در نماز تراویح و تلاوت قرآن و نماز قیام تا بهره‌های معنوی را کسب نماید.
 ۴. حلم و بردباری که از اهداف مهم روزه

- است را اخلاق خود سازد و با کسی درگیر نشود و ناسزا نگوید.
۵. اگر ناسزایی شنید، جواب نگوید، شایسته روزه‌دار نیست که بد را به بدی پاسخ دهد، بلکه بگوید: «من روزه‌ام».^{۱۳}
۶. افطاری را برای فقرا، در حد توانایی‌اش فراهم نماید. در حدیث است: «هر کس روزه‌داری را افطار دهد، مانند ثواب روزه او اجر دارد».^{۱۴}
۷. در نفقه دادن به خانواده، آسان گیرد و دست باز داشته باشد، به شرطی که جنبه اسراف نداشته باشد. تا همه مردم این ماه مبارک را به شادی و بی‌نیازی بگذرانند.

پی‌نوشت:

۱. فوق لیسانس الهیات، مدرس مدرسه علمیه احمدیه، امام جمعه اوز
۲. صحیح ابن‌خزیمه از انس بن مالک
۳. حدیث از انس بن مالک (رض) به روایت امام احمد و نسائی و ابن‌ماجه می‌باشد.
۴. بخاری و مسلم از ابوهریره (رض) روایت کرده‌اند.
۵. بخاری و مسلم از عبدالله بن عباس (رض) روایت کرده‌اند.
۶. مسلم از ابوهریره (رض) روایت کرده است.
۷. حدیثی است که پیامبر از خداوند متعال روایت کند. برای شناخت احادیث قدسی و فرق آن با قرآن و حدیث نبوی رجوع گردد به کتاب: شرح اربعین نبوی، تألیف: استاد شیخ محمدعلی خالدی سلطان‌العلماء، ص ۲۷۵، چاپ: مظاهری، ناشر: انجمن خیریه بندرعباس، تاریخ چاپ: اسفند ماه ۱۳۶۲.
۸. مسلم از ابوهریره (رض) روایت کرده است.
۹. مسلم از ابوهریره (رض) روایت کرده است.
۱۰. بخاری و مسلم از ابوهریره (رض) روایت کرده است.
۱۱. بخاری از ابوهریره (رض) روایت کرده است.
۱۲. روایت ابوداود از ابن‌عمر (رض) و ابوداود از معاذ بن زهره (رحمه‌الله)
۱۳. صحیح بخاری و مسلم از ابوهریره (رض)
۱۴. سنن ترمذی از زید بن خالد (رض)

